

Мицик Ю. А.

З ЖИТТЯ КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ 30–60-х років XVIII ст.

У публікації подано 20 архівних документів 30–60-х років XVIII ст., які стосуються різних аспектів історії Києво-Могилянської академії і які до цього часу не привертали уваги дослідників. У супровідному тексті стисло проаналізовано ці документи, наведено дані щодо невідомих сторінок історії Академії, наприклад щодо конфліктів сербської солдатні зі студентами, дані щодо біографій викладачів і студентів.

Ключові слова: духовенство, Церква, освіта, документ, студенти.

Історія Києво-Могилянської академії (далі — КМА) — найважливішого наукового і навчального закладу України XVII–XVIII ст. — привертає в останні десятиліття все більшу увагу дослідників. Свідченням цього є насамперед фундаментальні енциклопедичні й довідкові видання, археографічні публікації¹. Однак архівосховища (архіви, відділ рукописів музеїв і бібліотек) зберігають ще чимало важливих джерел, які проливають світло на історію КМА, біографії її викладачів та спудеїв тощо.

Під час роботи над зібранням документів київських митрополитів XVII–XVIII ст. (перший том цього видання уже вийшов)² нам час від часу траплялися документи з історії КМА, і в цій статті подаємо частину з них, які зберігаються в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. Вернадського (далі — ІР НБУВ). Тут треба підкреслити, що головним завданням КМА була підготовка кадрів майбутнього духовенства України. І те, що її викладачі і спудеї одночасно були, наприклад, філософами (Ф. Прокопович), мовознавцями (М. Смотрицький), істориками (Ф. Софонович), поетами (Л. Баранович), юристами (А. Дубневич), перекладачами (Д. Нацинський), сходознавцями (С. Тодорський) і т. д., свідчить про велич КМА як науково-освітньої

установи і робить неспроможним стереотипне твердження совєцької пори про КМА і Церкву взагалі як осередок мракобісся.

Київські митрополити приділяли освіті духовенства велику увагу. Наприклад, Варлаам Ванатович, київський митрополит у 1722–1730 рр., у своєму указі від 13 (2) січня 1723 р. звертав увагу духовенства на освіту духовенства і на якість підготовки аколітів — кандидатів у священство³. У своєму указі від 28 (17) листопада 1723 р. він велів духовенству дбати про освіту своїх дітей («дітей своїх от младих их ногтей в первых страха Бжия и блгочестия научали, потом граммати и чтению некосноязычному сценнаго писания обучали... Изучившихся добрі граммати и навикших искусному внимателному чтению бжественнаго писания без умедления прислать и отпускать в латинскаго учения искусство»). Якщо ж батьки не будуть присилати дітей «в латинские школы в научение», то їх будуть карати включно з позбавленням парафії. Митрополит закликав протопопів присилати в єпархію добре підготовлених аколітів. Якщо ж пришлють за хабар «идиотов и нечитайлов...неумелцов», то їх будуть суворо карати, навіть забороняти священнодіяти⁴. До цього ж закликав і його наступник св. Рафаїл Заборовський, київський митрополит у 1731–1747 рр. Його указ від 4 січня (21 лютого) 1735 р. наведено нижче (№ 3). Ця ж вимога щодо аколітів містилася і в його указі від 03.12. (22.11.)1739 р.

¹ *Києво-Могилянська академія в іменах XVII–XVIII ст. Енциклопедичне видання* (Київ, 2001); *Києво-Могилянська академія в іменах, 1819–1924*, у 2 т., т. 1 (Київ, 2015); *Києво-Могилянська академія в іменах, 1819–1924*, у 2 т., т. 2 (Київ, 2016); Зінаїда Хижняк, *Ректори Києво-Могилянської академії, 1615–1817 рр.* (Київ, 2002); *Києво-Могилянська академія кінця XVII — початку XVIII ст. Повсякденна історія* (Київ, 2005).

² *Матеріали до Українського православного дипломатія XVII–XVIII ст.*, упоряд. Юрій Мицик, Ігор Тарасенко (Київ, 2024).

³ Інститут рукописів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (далі — ІР НБУВ). Ф. 301. № 603л. Арк. 128 зв.–129.

⁴ Там само. Арк. 179 зв.–181.

Першим документом цієї публікації за хронологією є лист гетьмана Данила Апостола до цариці Анни Іоаннівни від 25(14).01.1732 р. У ньому він підтримує прохання Заборовського і ректора КМА Амвросія Дубневича щодо ремонту будівель КМА і виплати платні (200 рублів) викладачам, яку видавали до смерті гетьмана Скоропадського з військового скарбу. Про ці ж 200 рублів згадувалося і в листі невідомої особи до Заборовського. У цьому листі йшлося про о. Григоровича, посланого до синоду, звідки його хотіли відправити до посольства в Лондон. Тут мова йшла явно про ієромонаха Вікарія Григоровича (р. н. невід. — до 05.10.1745), викладача КМА, економа Богоявленського Братського монастиря⁵. Під № 4 і 5 подано ще два листи 1735 р. згаданого вище Дубневича. У них він повідомляв про хід праці в Кодифікаційній комісії з укладання Кодексу українського права (Дубневич очолював цю комісію у 1728–1743 рр.). У листі префекта КМА Давида Нащинського 1740 р. до Заборовського (№ 6) містилася скарга на свавілля сербської солдатні на царській службі щодо спудеїв КМА. Варто сказати, що в дореволюційні та совєтські часи відносини між сербами та українцями ідеалізувалися, замовчувалися наприклад конфлікти між запорожцями та сербами, яких царський уряд поселив на землях Війська Запорозького (Новосербія, Слов'яносербія). Такого роду конфлікти бачимо і в тогочасному Києві. На жаль, генерал-губернатор цю скаргу не задовольнив (справа тут не так у сербах, як у потуранні діям солдатні владними структурами Російської імперії). Нащинський змушений був і через 10 років звертатися з цією ж скаргою вже нового митрополита — Тимофія Щербацького (№ 11), але невідомо, чи була розв'язана справа на користь КМА.

Низка документів (№ 7–10) стосується цікавого питання. Кілька студентів молодших класів звернулися одночасно до префекта і до митрополита з проханням призначити їм нового інспектора Стефана Голінковського (учня школи риторики) в зв'язку з тим, що колишній інспектор Йосиф Лазарев прийняв чернечий постриг. Ці клопотання збереглися, і їх наведено нижче. Загалом про ці клопотання до митрополита відомо⁶, але тут їхні тексти подаються повністю. У відповідь митрополит Тимофій через кафедрального писаря о. Антонія наказав надати довідку-характеристику на Голінковського і спудеїв-прохачів (№ 9), на що отримав відповідь від

префекта о. Георгія (№ 10). Через деякий час Голінковського було призначено інспектором. Додамо, що після закінчення КМА він прийняв чернечий постриг, став проповідником Софійського собору, а з 1767 р. — ігуменом Свято-Троїцького собору у Вітебську.

Під № 12 подано указ 1755 р. київського митрополита Тимофія Щербацького, який адресувався префекту і викладачу філософії Давиду Нащинському. Митрополита цікавило, які саме проводять філософські диспути. У приписці до указу містилося свідчення, що Нащинський проводить заняття з філософії, спираючись на працю Генріха Вінклера. Останній (Johann Heinrich Winkler, 1703–1770) відомий насамперед як фізик. Закінчив у 1728 р. університет в Лейпцігу, а з 1739 р. став професором філософії у цьому ж університеті, з 1742 р. — викладав там латинську й грецьку мови, а з 1750 р. став професором фізики.

Документи № 13–16 є типовими для цілої серії, яка зберігається в ІР НБУВ (майже 10 документів). Це листування кафедрального писаря з префектом, а потім ректором КМА, якими тоді були Давид Нащинський і Самуїл Миславський, майбутній київський митрополит. За дорученням митрополита Арсенія Могилянського писар направив префекту чи ректору німецькі і французькі газети (митрополит їх випишував завдяки відомому культурному діячеві, вихованцю КМА Григорію Політиці⁷, який працював тоді перекладачем у Колегії іноземних справ). Префект або ректор доручали їх перекласти викладачам КМА, а потім переклади надсилали писарю для передання митрополиту.

Наступні три документи (№ 17–19) являють собою «доношення» і рапорт могилянців митрополиту Арсенія Могилянського. Перше з них (червень 1759 р.) студента філософії Власа Яновського стосувалося заготівлі дров для опалення бурси в зимовий період. Друге, підписане п'ятьма ієромонахами, в т. ч. кафедральним писарем Петром, стосувалося смерті викладача й ректора КМА Михайла (Манасії) Максимовича й обрання з авторів «доношення» нового викладача богослов'я. П'ять ієромонахів-кандидатів представляли характеристики на себе («мнінія»), які, на жаль, не збереглися. Третій документ (рапорт) ректора КМА Тимофія (Тарасія) Вербицького засвідчував отримання ним митрополичого указу щодо викладацьких кадрів КМА

⁵ *Києво-Могилянська академія в іменах XVII–XVIII ст.*, 153.

⁶ Так само, 310.

⁷ Митрополит Дмитрій (Рудюк) і протоієрей Юрій Мицик. *Київські митрополити XVII–XVIII ст.* Харків, 2018, 97.

з «прописанием, кому... в какой школе быть учителем».

Завершує цю публікацію «Росписание» на 1769/1770 навчальний рік лекцій зі вказівкою викладачів, які будуть їх читати (№ 20). Біографії більшості викладачів було надруковано у вищезгаданому енциклопедичному довіднику, але є й менш знані постаті. Наприклад, зазначено, що викладач Амвросій Буржинський (Бужинський) був раніше ієромонахом «базилианського ордена», тобто уніатом.

Документи публікуються за правилами передавання текстів Я. І. Дзири⁸. Підкресленим текстом позначені власноручні підписи, квадратними дужками — текст, якого бракує в документах через помилку копіюєста або дефект рукопису, знаком (...) — нерозбірливі слова.

Наведених документів небагато, але вони проливають додаткове світло на історичне минуле КМА, вказують на шляхи подальшого пошуку джерел в ІР НБУВ.

№ 1

1732, січня 25 (14). Глухів. Лист гетьмана Данила Апостола до цариці Анни Іоаннівни

«Поспішествующею млістю всепресвітлішої державнійшої великой гедрні Анні Іоанновні, імператрици и самодержици всероссийской (далі йде царський титул. — Ю. М.)

Вашего імператорского всепресвітлішого величества вірний подданий гетман Данило Апостол со всім Войском обоіх сторон Дніпра Запорозжским падше пред всеавгустійшим вашего імператорского величества маестатом у стопи ног монарших, всемирно до лица земли челом бю. Сего генвара 11 д. настоящего 1732-м году преосвещенный Рафаїл Заборовский, архиепсп киевский, галицкий и Маляя Россиї, листом своїм чрез ректора и игумена мнстира Бгоявленского училищного киевского, иєромонаха Амвросия Дубневича писал ко мні, что в том мнстирі црков и школи здавна устроенные весьма обветшали и чтоб о возновленіи оних для ползи учащихся учинит мні рассмотрение. А помянутый ректор того училищного мнстира подал мні под именем вашего імператорского величества челобитную, что як за прежних гетманов, так и за гетмана Скоропадского, на учителей и удоволевания их издавано ежегодно по двісті рублев днг з скарбу войскового. Но по смерти гет-

мана Скоропадского означенная на содержание тіх учителей днжная дача за бывшой Малороссийской коллегии удержана и по нні с 1722 году не производится, а помянутые учителя, на честь Бжию и к ползи гедрства в том учениі труждающіися, ниякого в награжденіи и доволствия своем определения не иміют и претерпівають скудост. Которые же при том училищном мнстирі Бгоявленском братском маестности иміются, тие за скудостію грунтов не токмо к доволствию учителей, но и к содержанию братіи, в том мнстирі иміющоюся, не доволни и вышшепомянутая црковь Свто-Бгоявленская братская в тіх училищах будучая и самые школы в кровлі и в протчем за давностю и недоволством весьма обетшались, требуют починки. До около тіх училищ ограда каменная не достроена и колокольня не достроена. А всемлівішим вшего імператорского величества указом 1730 году марта 17 д. состоявшимся, между протчими в ползу Российской имперіи учреждениями по достохвалному вшего імператорского влчства наміренію повелено, як храми свята, которыя от скудости или иним коім образом обетшались, возобновлять, так и училища учредит и всіми потребными удоволевовать. А в чем якое исправление надлежит учинит, о том представлять и требовать на то вашего імператорского величества указу и во всем тшатися, что принадлежит к болшей чести и хвалі Всемогущого Бга и даби на возобновление в оних училищах цркви, школ и протчие потребности вышшезначенные от 1722 году удержанные днги виданы были. Також на содержание учителей повсягодно издавано было днжное жаловане з скарбу войскового против прежнего обыкновения. Просил он, ректор, чтоб я отписал вшего імператорского величества в гедрскую коллегию иностранных діл. А понеже превысочайшее вшего імператорского влчства попечение о учрежденіи доволних и добрых училищ, в которих молодіе люди не токмо в страсі Бжіи и в православном хрстіянском законно, но и во всяких других пристойних и гедрству полезних науках воспитани и обучени быт могут, явственно ест з манифестов минувшего 1731 году декабра 17 д. учиненных, якие при высокомонаршой вшего імператорского величества грамоті для публікаціи в Малой Россиї того ж декабра мною получени. И тому ж я извістен, что за антецессоров моіх бывших гетманов вышшеписанные днги з скарбу войскового повсягодно в жаловане учителей по двісті рублев выдавались, токмо оние удержаны по состояніи бывшой Малороссийской коллегии без якого определения, учителя тіх киевских школ узнают нужду. Также црков

⁸ Ярослав І. Дзира, «Вступ», у *Літопис Самовидця* (Київ, 1971), 39–42.

оного училищного мнстира и школы обетшали и требуют возобновления, на которые для строе-ния за тых (?) же гетманов чинено вспоможение дачею днг з оного скарбу войскового. Сего ради яко вышшеписанную оних училищ ректора с братиею поданную мні под именем вшего императорского влчства челобитную при всенижай-шом моем рабском пис[а]нії посылаю вшего императорского влчства в коллегію иностран-ных діл так, что по мнінию вишпоказанние днги надлежить против прежняго обыкновения и оп-реділення, которіе учителем оних киевских школ латинских по состоянію бывшой Мало-российской коллегіи удержани и не отдани видат на возобновление цркви и школ обетшалих. И впред («по прежде бывшему за антецессоров моих примеру» — ці слова закреслені. — *Ю. М.*) помянутим учителем для содержания их в жало-ване по двісті рублев ежегодно выдават з скарбу войскового («надлежит, покорніше представляя вшему императорскому влчству» — ці слова за-креслені. — *Ю. М.*) предаю в высочайшее вшего императорского влчства блгоразсмотрение и всемлстивійшее определение. При том скипе-тродержавную вшего императорского величе-ства десницу дхом лобызая, перебуваю.

В подлінном подписано:

Вашего императорского всепресвітліішого величества вірний подданий всенижайший раб и подножек Войска вашего ж императорского ве-личества Запорожского обоіх сторон Дніпра гет-ман Данило Апостол.

Генвара 14 д. 1732 году. Глухов».

(ІР НБУВ. Ф. 517л (Муз. 816). Арк. 4. Оригінал)

№ 2

1735(?). Київ. Лист невідомого до київ-ського митрополита Рафаїла Заборовського

«О двух стах рублев, которых на содержание повсягодное киевобратских учителей из войско-вой генеральной канцелярії требовано, ежели, как чаю, по сие время о выдаче ничего нігді не определено, то я бы совітовал вашему преосв-щенству приказать страпать (!) честному отцу Викарию Григоровичу, приславши ему надлежа-щую о том инструкцію и точную с произведен-наго діла копию и свое, куда надлежит, а можно и в стійший правителствующий синод о том доно-шение. А онаго отца Григоровича, ежели по-сланный ея императорского величества из стій-шаго правителствующаго синода о невысилкі его указ уже не застал, можно будет и из пути взять в Санкт-Петербург, которому чрез все время, по-камест резолюция не воспослідует, будет в Не-

вском мнастирі готова и келия и пища. Ежели же он до помянутого указа из Киева не выслан, то однак не худо его или кого другого хотя нарочно выслать в Санкт-Петербурх для небезнадежнаго о том старания. А я, в чем возможно будет, спо-моществовать во всем готов».

(ІР НБУВ. Ф. 517л (Муз. 816). Арк. 4. Того-часна копія)

№ 3

1735, січня 4 (лютого 21). Указ митрополи-та Рафаїла Заборовського

«Рафаїл Заборовский, Бжию млстию право-славний архиепскоп киевский, галыцкий и Маля Росіи.

Вам, всечестним протопопам козелецкому Лазару, ніжинскому Стефану, борзенскому Фео-дору, батурынскому Мойсею, кролевецкой про-топопіи правителям Александру Маковскому, Кирилу Биліцкому, глуховскому Алексію, преве-лебнійшим архимандритам ніжинскому Савві Шпаковскому, гамаліевскому Никодиму Лінкиевичу, пречестнійшим игуменам козелецкому Феофану, максаковскому Гедеоу, батуринскому Варсонуфію, глуховскому Никифору Бжие бла-гословение и нше архиерейское препославше, предлагаем:

Прошедшаго 1731 и 1734 годов посланни были указы наши архиерейские ко всім протопо-пам епархії ншей Киевской к дховним управите-лем, иміющим под своїм відомством приходские церкви, какое правильное и пристойное промуо-щагося акколіти во презвитера повинно бит избрание, а по избранії присилки с презентами к нам, пастиреви, 1. при собранії парохиян реко-мендуючи какого члвка честнаго, постоянного и учителнаго в домі честном, а не в корчемниці, священникам седмим или у пятом, а за крайнею нуждою и далеким пути разстоянием, принамній трот (?), аще не міским, то по не [с]ілским бить непременно. А того бы священньци послі подпи-су парохиян согласуючих на избираемаго акколі-ту подписувалися своеручно на том же презенті, рекомендуючи избраннаго в добронравії, в чте-ній искусна и священства достойна, совістно в самую правду без пристрастия, а на избрані акко-літи, не било бы каких неправостей, подкупу и подозрителства, бояс за неправость Бжия небла-гословения и нашего архиерейскаго. 2. Всяк про-топрезвитер по рекомендації писменной парохиян саморучно или за неуміетностью — крестами и присутствующих священников; за подписанием же должен избраннаго акколіта пробовать в чте-ній, а з рекомендації и других свидетелств. Уві-

дав его добрі, честное и неподозрительное состояние и в чтении искусство, об оном прислать нам, пастиреви, презента за рукою своєю порядочные и объяснительные по формі указов наших прежде состоявшихся, изображая вся, коликих літ оной ставленник и какого чина и от каких родителей и до которого приходу промуется; в том приходи коликое число дворовое и по силі тих прежде от нас посланных указов двоїх тепер третим сим нашим пастырским указом накріпко приказуем: всяк протопоп и кой-нибудь з дховних управителей, присилающий к нам, пастиреви, акколітов посвящения рады, таковым показанным порядком составляя об них презента и самага усмотрів, прислал бы в катедру нашу, как и в преждных указіх наших архиерейских повеліно. К сему по трете подтверждаем аще же вперед не таковым порядком и не по формі указов наших от кого з протопопов или управителей будут присилати акколіти (как явная против тіх наших пастырских указов от многих чинятся и еще неисправка) к нам в катедру для рукоположения, то ті акколіти всеконечно воспят, не получив желаемаго благословения, безділни, отсылатис будут, а протопопи и управители, не таким порядком присилающей, жестокому истязанию, извержению от своїх правлений и непоблажному штрафованию подлежатимуть конечно непременно, пастырско декларируем.

Дан з катедры нашей Киевской 1735 года февраля 21 дня.

Вышше именованный Рафаїл, архиепскоп».

(IP НБУВ. Ф. 301. № 60бл. Арк. 61–61 зв. Точасна копія)

№ 4

1735, липня 2 (червня 21). Москва. Лист ректора Києво-Могилянської академії архимандрита Амвросія Дубневича до київського митрополита Рафаїла Заборовського

«Ясне в Бгу преосщеннійший владико.

Опреділенный от преосщенства вашего к переводному и сводному правних книг ділу по указу в Москву иного в извѣстие вшему ясне в Бгу преосщенству писать не имію. Толко доношу вашему преосщенству, что за помощью Бжиєю и вашим архипастырским благословением во означенном діле переводом окончили дві правные книги, статут и порядок, також и третьей книги Саксона немалую часть исправили и надіятся, что совсім перевод намы будет окончен в прийдучом июлі мсці. Когда же оный перевод будет окончен, то намірены быть челом, гді надлежит, о жалованій, ибо многы з нашей компаниі

крайне уже оскудали и якая по челобитію учинится резолюция и по вступлении в свод, поспішно ли будет во всем діло ити или нїт, о том преосщенству вшому вперед доносить долженствую. Поліцаюся навсегда вашему архипастырскому благословению и милости.

Преосщенства вашего нижайший слуга мнстря Бгоявленского училищного архимандрит и ректор Амвросий.

Июня 21 д. 1735 года. Москва».

(IP НБУВ. Ф. 517л (Муз. 816). Арк. 24. Оригінал)

№ 5

1735, вересня 18 (7). Москва. Лист ректора Києво-Могилянської академії архимандрита Амвросія Дубневича до київського митрополита Рафаїла Заборовського

«Ясне в Бгу преосщеннійший влдко.

Получено 21 8bris. (дописано іншою рукою. — Ю. М.)

Мынувшего августа 5 дня получил я писание преосщенства вашего от 3 июля, а другое 20 д. августа ж, от 21 июля отпущенное. В которых за действительное пастырско желаемое благословение всякого блгопоспішества в произвожденіи переводного діла по премногу благодаря, ознаймую, что за помощью Бжиєю и его ж преосщенства благословением переводом означенное нам діло окончили послідных чисел августа, а сводом начали. Но понеже в своді надлежит о свободной надачи на мнастири и церкви положить артыкули з прав, которыми малороссийский народ судится, а мирские в том спорят. Того ради в мнініи своем 5 пункт написал я о том. Которого мніния копию преосщенству вшему при сем посылаю, а оное мніние мое за рукою отослано в Глухов и якая оттудова з Глухова на оное мніние мое резолюция будет, не замедлю преосщенству вшему донести. А нні при нижайшом моем поклоненіи блгопоспішество начатого труда в своді от преосщенства вшего испросив блгословения, остаюся преосщенства вашего нижайший слуга мнастра Бгоявленского Киево-братского училищного архимандрит и ректор Амвросий.

Москва, сентябр[я] 7 дня 1735года».

Адреса: «Ясне в Бгу преосщеннійшому гспдну кир Рафаїлу Заборовскому, архиепску киевскому, галицкому и Малья России, моему многомилостивому архипастыру и добродієві».

(IP НБУВ. Ф. 517л (Муз. 816). Арк. 26. Оригінал. Записи нижче адреси іншою рукою: «п. киевского хранит пану реенту 1735 года от (?)

63» і на окремому аркуші: «Сентября 21 д. 1735 года писание от архимандрита и ректора киевобратского Амвросия о окончении им(?) діла, назначенного в Москві и о протчем»)

№ 6

1740, червня 12 (1). Київ. Скарга викладача Києво-Могилянської академії ієромонаха Давида Нащинського київському митрополиту Рафаїлу Заборовському

«Великому гспдну ясне в Бгу преосвященнійшому кир Рафаїлу Заборовському, архієпископу киевскому, галицкому и Малья России.

Милостивому архипастырю моему покорнійшее доношение.

В прошлом 1737 году августа в послідних числіх по милостивому вашего преосвященства архипастырскому благопризрінію определен я, нижайший, в Академии вашего преосвященства киевской префектом, в котором послушании исправ[ляющего] должность префектовскаго звания, и доселі обрѣтаюсь.

На(...)*дабы мні вашего преосвященства архипастырскому благоразсмотрительному мощно было, при нижайшом моем поклонении и лобзании стоп пастырских, от онаго префектовскаго звания прошу меня мощо ученицы по квартирам находящиеся, коі оны наняли, терпятъ обиду и утіснение от состоящих в нижнем городі Києві сербских гусаров в слідующем.

Оны сербские солдаты мимо определение магистрата киевского находят на квартири, студентами нанятие, и студентов с квартал их выгонять толко по одному тому, что им квартир, в которых студенты живут, нравится, а в тіх избах, которые им определяют, становится не хотятъ. Между тім несносные пакости ділают, харчевние комори отбивают для постановления в них лошадей, служителей бють студентских и похвалки ділают, что ежели студенты вскорости им міста на своей квартири не дадут, то они другой раз пришедши, насилно их выбросать и бить їх будут. С чего слідует явная противность высочайшим государственным грамотам, в которых велено, чтоб никакова состояния люди обид и озлобления ученикам Академіи киевской не чинили. Того ради всенижайше вашего ясне в Бгу преосвященства прошу о милостивом Академіи вашей защищеніи.

Вашего ясне в Бгу преосвященства всенижайший послушник Академіи киевской префект ієромонах Давидъ.

(ІР НБУВ. Ф. 160. № 185–228. Арк. 66. Копія XIX ст.)

№ 7

1749, червня __. Прохання студентів КМА до префекта о. Георгія

«Пречестному Академіи нашей киевской префекту, ієромонаху Георгию, Бжия благословения.

Настоящаго 749 года июня 11 д. поданным нам доношением ученик школы грамматики Петр Кашпуровский да певчие, ученики школы синтаксими Иоанн Злотковский, и грамматики Григорий Яновский да ученик школы аналогії Федор Ревуцкий представляя, что бывший у ных инспектор Иосиф Лазарев в монаха пострижен и в мнстрі обрѣтается, проэксplikоват же и новое что полезное в наставление кого инного себѣ и не иміт, просили об определеніи во инспектора имеющаго близ их в другом [инспекто]рі ретора именем Стефана Голінковскаго. По которому прошению пречестности вашей онаго ретора Стефана Голінковскаго, добраго учения и состояния, оным дому нашего поддиякону Петру Кашпуровичу да півчым Иоанну Злотковскому, Григорию Яновскому и Федору Ревуцкому в инспектора определить позволяем. Которому Голінковскому пречестности вашей притвердить, чтоб он тшатный присмотр и старатілство иміл дабы вышпоказанние ученики в ученіи приліжали и времени напрасно би малійше от учения не оставляли.

1749 года июня __д.»

(ІР НБУВ. Ф. 517л (Муз. 816). Арк. 19 зв.–20. Чернетка)

№ 8

1749, до червня 22 (11). Київ (?). Прохання студентів КМА до київського митрополита Тимофія Щербацького

«Ясне в Бгу преосщєннійший владыко.

Бивший у нас Иосиф Лазаревич, котораго преосвященство ваше нам, нижайшим, за инспектора определить соблагоизволили, а нні оный от вашего преосвященства в монахи пострижен, в монастырі уже обрѣтается. Проекпликовати же и новое, что полезное в наставление наше кому прире(...)* розказати теперь не иміем. Без инспектора нам, хотя и малое время к вакациям (!), жити в малых школах суцим, неприлично; який небудь в ученіи нашем чрез оноє время при инспектору возможем иміти успіх. Есть там в нас другий двор, в котором живет ретор именем Стефан Голінковский, в ученіи добр и постояний, ибо и ретора дисципула иміл. А время уже к вакациям малое, з боку кого нам

опреділить, нізачим. Того рады вашого ясне в Бгу преосвященства всенижайше просим Стефана Голінковського на сие малое время за инспектора приказат нам определит не оставит.

Вашего ясне в Бгу преосвященства всенижайшие рабы и подножки:

Ученик школы грамматики Петр Кашпуровский, поддиакон.

Ученик школы синтаксиса Иван Злотковский, півчий.

Ученик школы грамматики Григорий Яновский, півчий.

Ученик школы аналогії Феодор Ревуцкий, півчий».

(ІР НБУВ. Ф. 517л (Муз. 816). Арк. 19. Оригінал. Записи на початку документа: «1749 иуны 11 д. Написат требование к отцу префекту о за-свидѣтелствованіи о состояніи и ученіи ретора Голінковського и просителей всіх», «Записав, написать (?) указ к отцу префекту об определеніи показанного Голінковського инспектором»)

№ 9

1749, червня 21 (10). Лист-запит кафедрального писаря ієромонаха Антонія, написаний у зв'язку з указом митрополита Тимофія Щербацького

«По указу великаго гспдна ясне в Бгу преосщеннійшаго кир Тимофея Щербацкаго, архиеппа митрополита киевскаго, галицкаго и Малыя Россіи, архипастыра нашего, в Академіи киевской справясь, прислать в канцелярию его преосщенства извѣстие, ученик школы риторики Стефан Голінковский какога состоянія и в ученіи надежды да ученикы школ, а именно: синтаксисы Иоанн Злотковский, грамматики Петр Кашпуровский да Григорий Яновский (!), аналогії Феодор Ревуцкий какова ж в учениях своїх приліжания надежды и состоянія

1749 год юны 10 –го дня.

Катедральный писар иєромонах Антоний».

(ІР НБУВ. Ф. 517л (Муз. 816). Арк. 21. Оригінал)

№ 10

1749, не раніше червня 21 (10). Відповідь префекта ієромонаха Георгія, на вишенаведений лист

«Канцелярист Мойсей Клявінський.

По справки в Академіи киевской явилось, что Стефан Голінковский, риторики ученик, состоянія доброго; ученик синтаксисы Иван Злотковский в ученіи средственен, однако мощно по нему

болшаго надіятися успіха, ибо нелінив и не нерадив. Ученик грамматики Петр Кашпуровский в ученіи за неприліжание плох, состоянием добр, Григорий Яновский в ученіи доброй надежды, состоянія дитинога, ученик аналогії Феодор Ревуцкий ученіи понятен, толко за хоробою немало в школу не ходил, состоянія безподозрительного.

Свидѣтельствую иєромонах Георгий, префект».

(ІР НБУВ. Ф. 517л (Муз. 816). Арк. 21. Оригінал)

№ 11

1754, не раніше лютого 26 (15). Київ. Скарга префекта Києво-Могилянської академії ієромонаха Давида Нащинського київському митрополиту Тимофію Щербацькому

«Великому гспдну ясне в Бгу преосвященнійшему кир Тимофію Щербацкому, Бжиею млстию православному архиепископу, митрополиту киевскому, галицкому и Малыя Россіи.

Всенижайшее прошение.

Академіи вашого ясне в Бгу преосвященства ученицы по квартирам находящиеся, коі оны наняли, терпятъ обиду и утіснение от состоящих в нижнем городі Києві сербских гусаров в слідующем.

Оны сербские солдаты мимо определение магистрата киевского находятъ на квартири, студентами нанятие, и студентов с квартир их выгонять толко по одному тому, что им квартир, в которих студенти живут, нравится, а в тіх избах, которие им определяются, становится не хотятъ. Между тім несносние пакости ділают, харчевние комори отбивают для постановления в них лошадей, служителей бють студентских и похвалки ділают, что ежели студенти вскорости им міста на своей квартири не дадут, то они другой раз пришедши, насилно их выбросать и бить їх будут. С чего слідует явная противность височайшим государственным грамотам, в которых велено, чтоб никакова состоянія люди обид и озлобления ученикам Академіи киевской не чинили. Того ради всенижайше вашого ясне в Бгу преосвященства прошу о милостивом Академіи вашей защищеніи

Вашего ясне в Бгу преосвященства всенижайший послушник Академіи киевской префект иєромонах Давид».

(ІР НБУВ. Ф. 160. № 185–228. Арк. 66. Оригінал. Запис на початку документа: «1754 года февраля 15 д. записав, писат о сем же к (...)» вице-губернатору»)

№ 12

1755, квітня ___. Указ київського митрополита Тимофія Щербацького

«Пречестному академії нашій киевской префекту и философії учителю иеромонаху Давиду Бжия благословения при нашем архиерейском желая, предлагаем:

Понеже нам, пастыреві, неизвѣстно были ль [в] академії нашій в школі философії за преподавания оной пречестностию твоею какие диспуты, на каковых прежде часто было и мы присутствуем, яко нам на одного по прежнему обычаю, а паче долгу не доношivano. Для того пречестности твоей за получением сего пастырского нашего указа, буди были оные, то сколько раз, о чем и якого времени, нам репортовать; буди же не были, то для чего, тим же представить репортом, пастырско притверждаем

Из катедри нашей митрополитанской Киевской 1755 года априля ___ д.

Іншою рукою: Устное было предложение о том его всечестности: на кое пред и было извинение словесно привнесенное на автора Генрика Винклера, которого Institutiones philosophiae universe о своей школі философії его всечестность префект Давид диктует своїм ученикам философам. И по тому автору диспут отправлять надлежащих всячески не в состояній. Того ради сего указа посылать сей (?) же ненадобно.

1755 года мая 10 д.».

(ІР НБУВ. Ф. 160. № 185–228. Арк. 14. Копія кінця XVIII ст.)

№ 13

1758, червня 23 (13). Київ. Лист кафедрального писаря ієромонаха Петра до ректора Києво-Могилянської академії архімандрита Данила Нащинського

«Высокопреподобнійший гспдн Киевобгоявленского мнстра отец архимандрит!

Блгонадежный патрон мой.

Каковы відомости на французком в шести, а на німецком, діалектах в двенадцати секстерниках его высокопресвом получени, оние с приказанія его высокопресва для того, для чего и прежние отсилаеми были, при сем к вашему высокопреподобию посылаются. В прочем с преданностию моею пребываю.

Вашего высокопреподобія доброжелателнійший и всепокорній слуга иєромонах Петр, писар катедралній митрополии Киевской.

1758 года июня 13 д. Из катедри».

(ІР НБУВ. Ф. 517л (Муз. 816). Арк. 50. Оригінал. Запис на маргінесі іншою рукою: «Послано чрез иєродиакона катедрального Фаддея июня 5»)

№ 14

1758, липня 29 (18). Максаківський монастир. Лист кафедрального писаря ієромонаха Петра до ректора Києво-Могилянської академії архімандрита Данила Нащинського

«Высокопреподобнійший гспдн Киевобгоявленского мнстра отец архимандрит!

Каковие его высокопресвом из Санкт-Петербурга, французкого в четирах, а німецкого, діалектах в четирадцати с екстерниках відомости получени, оние с приказанія его высокопресва ради того, для чего и прежние послани, при сем к вашему высокопреподобию прилагаются. В прочем при моей вашего высокопреподобія всегдашнем почитаній есмь.

Вашего высокопреподобія всегда послушній слуга и доброхот искренній иєромонах Петр, писарь катедралній.

1758 года июля 18. Из –под мнстра Максакковского».

(ІР НБУВ. Ф. 517л (Муз. 816). Арк. 45. Оригінал)

№ 15

1758, вересня 15 (4). Київ (?). Лист кафедрального писаря ієромонаха Петра до префекта Києво-Могилянської академії о. С. Миславського

«Высокопреподобнійший гспдн Академії киевския отец префект.

Его ясне в Бгу високопреосщенством сего сентября 2 полученние відомости на диалектах німецком под № 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, а на французком секстерников чтири под № 57, 58, 59, 60 и в двоїх листах с приложением (?) экстра-ординарных газетов, с приказанія его високопреосвященства для такова ж поступлем (!) и исполнения его високопреосства приказа как от мене таковие ж відомости к вашему высокопреподобию прежде сего («прошлого августа 29» — ці слова закреслені. Ю. М.) послани, прилагаются. В прочем при моем всегдашним искренним доброжелательством есмь и пребуду.

Вашого високопреподобія всеохотній слуга иєромонах Петр, писар катедралній митрополии Киевской.

1758 года сентября 4 д.».

(ІР НБУВ. Ф. 517л (Муз. 816). Арк. 66–67. Оригінал. Запис на окремому аркуші іншою рукою: «Послано чрез Григорія Якимова сентября 4 дня в 3 часу дня»)

№ 16

1758, грудня 25 (14). Київ. Лист кафедрального писаря ієромонаха Петра до префекта Києво-Могилянської академії о. Самуїла Миславського

«Высокопреподобнейший гспдн Академіи киевския отц префект.

Сего декабра 7 д. его ясне в Бгу высокопреосщенством получение відомости на диалектах німецком десять под № 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, а на французком пять секстерников под № 82, 83, 84, 85, 86 с приказання его високопреосвященства для такова ж поступления и исполнения его высокопреосщенства приказа как прежде мене таковие ж відомости к вашему высокопреподобию посланы, прилагаются. В протчем перебуду.

Вашего высокопреподобия всекріпкий(...) доброт и подножек ієромонах Петр, писар к[атедральный].

1758 года декабра 14 д.».

(ІР НБУВ. Ф. 517л (Муз. 816). Арк. 79–80. Оригінал)

№ 17

1759, червня 24 (13). Київ (?). «Прошение» студента філософії Власа Яновського до кийвського митрополита Арсенія Могилянського

«Великому гспдну (далі йде митрополичий титул. — Ю. М.)

Всенижайшее прошение.

Ежегодно студенты, находящиеся в бурсі во время покупки плитов (!), получали из Сто-Софійской обители для топления печей зымнаго времени по сто колод. А сего года мая 23 дня хотя мы, нижайшие, и подавали прошение о том Киево-Софійского катедрального мнстра отцу намістнику, точию он того без блгословения вашего ясне в Бгу преосвященства не дерзнул учинить. Для того всенижайше просим вашего ясне в Бгу просвященства в означенном прошении нашем явит высокоую свою архипастирскую милость.

Вашего ясне в Бгу преосвященства всенижайшие рабы:

сениор бурсы ученик філософії Влас Яновский со всіми обрїтающымися в оной».

(ІР НБУВ. Ф. 517л (Муз. 816). Арк. 132–134. Автограф. Записи зверху документа: «Подано 1759 г. июня 13 д.», знизу — «Доношение от сениора с товариством с прошением для топления в холодное время изб ста колод 1759 года июня 13 д.». Запис на окремому аркуші: «1759 года июня 13 числа. По доношению сениора бурса-

цкого с товариством с прошением для топления в зимнее время изб с кафедрального монастыря выдачи ста колод»)

№ 18

1759, липня __. Київ. «Доношение» п'ятьох ієромонахів кийвському митрополиту Арсенію Могилянському

«Великому гспдну ясне в Бгу преосщеннейшему кир Арсению Могилянскому, Бжиею млстию православному архиепсупу митрополиту киевскому и галицкому и Малья Россії

Всенижайшее прошение.

За силу собственноручной вашего ясне в Бгу преосвященства поміти на доношеніи Академіи киевския префекта и философіи учителя ієромонаха Самуїла да Киевобратского училищного монастыра намістника ієромонаха Варлаама о умертвїи оного Киевобратского училищного монастыра Академіи киевской ректора и бгословіи учителя Манасіи Максимовича, подписаной тако: избрав кон(...) в то де достаточного или и двоїх потребовав мніния и от учителей предложить каковы в оного Киевобратского училищного монастыра архимандрита Академіи киевской ректора и бгословіи учителя от нас, нижеподписавшихся, избраны кандидаты и за востребованием и от учителей с избранием тіх кандидатов присланы мніния. Они при сем вашему ясне в Бгу преосвященству в рассмотрение блгочтеннейше представляем.

Вашего ясне в Бгу преосвященства всенижайшие послушники:

Киевовидубицкого мнстра игумен ієромонах Антоний.

Кадедральный намістник ієромонах Лука.

Игумен ієромонах Досифей.

Писар катедральный ієромонах Петр.

Катедральный проповідник ієромонах Павел».

(ІР НБУВ. Ф. 517л (Муз. 816). Арк. 130. Автограф)

№ 19

1769, лютого 6 (січня 26). Київ (?). Рапорт архімандрита і ректора Тарасія Вербицького кийвському митрополиту Арсенію Могилянському

«В духовную митрополиі Киевския консисторию от Академіи киевской о получении и исполненіи указа репорт

Ея императорскаго величества указ и з духовной митрополиі Киевския консисторіи под № 14 сего 1769 года генваря от 14 дня по резолюціи его ясне в Богу преосвященства состоявшийся с

им'яним в оном указі прописаним кому в Академії киевской в какой школі быть учителем и кому болшую и малую инструкцию преподавать, сего года генваря 25 д. в Академії киевской получен, за силу коего указа иміет быть и с получением учинено.

1769 года генваря 26 д.

Тарасий, архимандрит киевобратский и ректор».

(ІР НБУВ. Ф. 517л (Муз. 816). Арк. 146. Оригінал. Запис зверху документа: «Подано 1769 года генваря 26 д.»)

№ 20

1769, вересня 12 (1). Київ. «Росписание» на 1769/1770 навчальний рік лекцій з інструкції

«Росписание кому в какой имянно школі быть учителем, також кому болшую и малую инструкції преподавать сего 769 года сентября от 1 числа 1770 года июля по 15 число.

В богословії.

Киевобратского училищного монастыря архимандриту и ректору Тарасию Вербицкому.

В философии

Академії префекту иеромонаху Никодиму Панкратиеву.

В риторикі.

Иеромонаху Кассиану Лехніцкому при содержанії и наблюдении студентской конгрегационной церкви и при обучении болшой инструкції.

В поетикі.

Ивану Самойловичу, ему ж и немецкую школу учить по прежнему.

В синтаксисі латинской.

Иеромонаху Амвросию Диновскому.

В граматикі латинской.

Иеродиакону Иоанну Островскому, ему же и суперинтендентом над бурсою быть и новособираемую библиотеку бурсацкую в надлежащем порядкѣ содержать.

В инфимі.

Иеромонаху Иринарху Базилевичу, ему ж преподавать и меншую инструкцію.

В аналогії.

Иеродиакону Феодосию Стефановичу по-прежнему.

В еврейской нареченной школі.

Антону Злотковскому по-прежнему.

В французской школі.

Василию Ступніцкому по-прежнему.

Полский язык и арифметику.

Бывшему базилианского ордена иеромонаху, а нні грекороссийской церкви присоединенному, Амвросию Буржинскому по-прежнему.

Сие росписание в волю и благоразсмотрінію посвященішого архипастыря своего подписавшийся предает 1769 года сентября ___ и дня.

Тарасий, архимандрит киевобратский и ректор.

Резолюция его просвященства собственно-ручная:

1769 года октября 28 д. по сему росписанию назначенным труд свой продолжать благопо-спішно да пособствует исчитавий множество звѣзд и всѣм нам имена нарицаая».

(ІР НБУВ. Ф. 517л (Муз. 816). Арк. 145. Того-часна копія)

Bibliographic References

Dmytrii (Rudiuk), mytropolyt, & Yurii Mytsyk, protoierei. *Kyivski mytropolyty XVII–XVIII st.* Kharkiv, 2018.

Dzyra, Yaroslav Ivanovych. “Vstup.” In *Litopys Samovydtzia*, 39–42. Kyiv, 1971.

Khyzhnak, Zinaida. *Rektory Kyievo-Mohylianskoj akademii, 1615–1817 rr.* Kyiv, 2002.

Kyievo-Mohylianska akademiia kintsia XVII — pochatku XVIII st. Povsiakdena istoriia. Zbirnyk dokumentiv. Kyiv, 2005.

Kyievo-Mohylianska akademiia v imenakh XVII–XVIII st. Entsyklopedyчне vydannia. Kyiv, 2001.

Kyievo-Mohylianska akademiia v imenakh, 1819–1924. In 2 t. T. 1. Kyiv, 2015.

Kyievo-Mohylianska akademiia v imenakh, 1819–1924. In 2 t. T. 2. Kyiv, 2016.

Materialy do Ukrainskoho pravoslavnoho dyplomotariia XVII–XVIII st. Uporiad. Yurii Mytsyk i Ihor Tarasenko. Kyiv, 2024.

Y. Mytsyk

FROM THE LIFE OF THE KYIV-MOHYLA ACADEMY IN THE 1730s–1760s

This publication presents 20 archival documents from the 1730s–1760s relating to various aspects of the history of the Kyiv-Mohyla Academy that have not previously attracted the attention of researchers. The accompanying text provides a brief analysis of these documents and presents data on unknown pages of the Academy's history, such as conflicts between Serbian soldiers and students, as well as information on the biographies of teachers and students.

Keywords: clergy, Church, education, document, students.

